

Impact Factor 6.261

ISSN- 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOW ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Multidiciplinary International E-research journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

Vol. (II)

12 January 2012 Special Issue – 92

Recent Trends In Public Adminstration : Theories, Practice & Future

Chief Editor

Dr. Dhanraj T. Dhangar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce college,
Yeola, Dist. Nashik (M.s.) India

Executive Editor of This Issue

Dr. Bidwe T.S.
Assit. Prof. Head of Dept.
Public Adminstraion
Vasant Mahavidalaya , Kaij, Dist. Beed

SWATIDHAN PUBLICATION

Visit to - www.researchjourney.net

Dr. Anil Chidrawar
H/O Principal
A.V. Education Society's
Degloor College, Degloor, Dist. Nanded

303 24

RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal

ISSN- 2348-7143

Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CJF) - 3.452, (SJIF) - 0.676

January 2019

UGC Approved
No. 40705

Special Issue 92, Recent Trends in Public Administration : Theories, Practice & Future

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

VOL. (II)

12 January 2019

SPECIAL ISSUE – 92

Recent Trends In Public Administration : Theories, Practice & Future

Chief Editor -

Dr. Dhanraj T. Dhangar,

Assist. Prof. (Marathi)

MGV'S Arts & Commerce College,

Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editor of This Issue

Dr. Bidwe T.S.

Assit. Prof. Head of Dept.

Public Administration

Vasant Mahavidalaya , Kaij, Dist. Beed

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher Price : Rs. 400/-

RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal

Impact Factor (2017) 6.261 (2016) 3.453 (2015) 0.678

Special Issue 02, Recent Trends in Public Administration - Theories, Practice & Future

January 2019

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal
PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

SPECIAL ISSUE - 02

Title of the issue : Recent Trends in Public Administration : Theories, Practice & Future

© PUBLISHED BY

Mrs. Swati Dhanraj Sonawane,

Director, Swatidhan International Publications, Nashik

E-mail : swatidhanrajs@gmail.com Website : www.researchjourney.net

D.T.P. & PRINTING

R.R. Graphis , Latur- 413512

Contact- 8149668999

EDITION :

12 Jan. 2019

PRICE : 400 /-

यां अंकाचे सर्व अधिकार प्रकाशकांनी स्वतःकडे राखून ठेवलेले आहेत. लेखांचे प्रकाशन व पुनप्रकाशनाचे अधिकार प्रकाशक आणि संबंधित लेखकाधीन समान असून शोध निबंधातील मते ही संबंधित लेखाच्या लेखकांची वैयक्तिक मते आहेत त्या गताशी सांपादक व प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

Index

1. पर्यावरणीय आक्यान : समस्या व उपाय	डा.सोमवंशी मुक्ता गोविंदराव	7
2. जनसहभागिता एक समस्या	डा. प्रकाश रावसाहेब शिंदे	10
3. आपत्ती व्यवस्थापन - संकल्पना	डा. दाणे बी.एल.	12
4. आपत्ती व्यवस्थापनात महाराष्ट्र प्रशासनाची भूमिका	प्रा.आकोलकर आशा दगडू	13
5. भारतातील माहिती अधिकारापुढील समस्या	डॉ. जयदेव मोहिते	16
6. अवघेण एक आपत्ती: कारणे, परिणाम आणि उपाय	प्रा. डॉ. जाधव अशोक काकासाहेब	18
7. Disaster Management	अर्चना भगवानराव काळे	20
8. पर्यावरणीय जलप्रदूषण समस्या एक भौगोलिक अभ्यास	डॉ. बोवडे बी.बी.	25
9. अवघेण एक नैसर्गिक आपत्ती	डॉ. जयदीप रामकृष्ण सोळुंके	28
10. आपत्ती व्यवस्थापन : एक प्रशासकीय आव्हान	प्रा. डॉ.नंदकुमार एन कुंभारीकर	33
11. पर्यावरणीय आव्हानावर शाश्वत विकास हाच मार्ग	प्रा.डॉ.गंगणे जीवन सुदामराव	35
12. लोकप्रशासनातील पारदर्शकता; माहितीचा अधिकार विशेष संदर्भ	प्रा. डॉ. वैशाली शेषराव पेरके	37
13. आपत्ती व्यवस्थापन आणि मानव संरक्षण : एक अभ्यास	प्रा. जी.एन.सोनवणे	41
14. पर्यावरणीय आव्हान	प्रा.डॉ. चव्हाण बी.एम.	43
15. प्रशासकीय संस्कृती	प्रा.डॉ. बी.आर. कतुरवार	46
16. Concept of Ombudsman (Lokpal)	Mr.Mahesh Jaiwantrao Patil	51
17. Environment protection – A legal and judicial perspective	Smt. Pradhnya P. Sawarkar	55
18. Theory and Practice of Public Administration in Globalized Era	Dr. M. C. Pawar	58
19. Origin Of Public Private Partnership	Dr.Bhagwansing M. Bainade	62
20. Concept of E-Governance	Dr.Meer Bashrat Ali	66
21. जागतिक लोकसंख्येची वाढ आणि पर्यावण	डॉ. विठ्ठल शंकरराव देशमुख	69
22. एनआरएचएम अंतर्गत जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांमध्ये टोल फ्री क्रमांक (Referral Transport) सेवेची भूमिका	प्रा. संजय मारोतराव देबडे	70
23. दृष्टाळाची कारणे आणि उपाय	प्रा.डॉ.एस.जी.गव्हाणे	73
24. लोकप्रशासनातील नवीन संकल्पना आणि सिध्दांत	प्रा.डॉ.भगवान श्रीपती सांगळे	75
25. नोकरशाहीचे प्रकार (Types of Bureaucacy)	प्रा. डॉ. उलगडे लक्ष्मण काशिनाथ	78
26. माहिती तंत्रज्ञान आणि प्रशासकीय बदल	प्रा. डॉ. वसंत पांडूरंग सरवडे	81
27. भारतीय परिप्रेक्ष्यातून सु-शासन	प्रा. व्ही. ए. गायकवाड	83
28. माहिती तंत्रज्ञानाचा लोकप्रशासनावरील परिणाम : ई-शासन	प्रा. डॉ. संजय कांबळे	86
29. सायबर सुरक्षितता	प्रा.डॉ. उर्मिला गोविंद रेड्डी	88
30. लोकप्रशासनातील नवप्रवाह आव्हाने आणि संधी	प्रा. डॉ. अमोल काळे	92
31. भारतातील आपत्ती व्यवस्थापन प्रशासन	डा. गजानन चिट्टेवाड	94
32. खाजगीकरण व लोकप्रशासन	डा. प्रतिभा श. उन्हाळे	97
33. सुशासनासाठी माहिती अधिकार	प्रा.डॉ. कालिदास दिनकर फड	100
34. पर्यावरणाचा सजीवांच्या आरोग्याशी संबंध एक विश्लेषण.	प्रा.प्रकाश खुळे	102

एनआरएचएम अंतर्गत जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रमांमध्ये १०२ टोल फ्री क्रमांक (Referral Transport) सेवेची भूमिका

प्रा. संजय भारोतराव देबडे

लोकप्रशासन विभाग, देगलूर महाविद्यालय देगलूर

प्रस्तावना:-

भारत सरकारने 12 एप्रिल 2005 पासून देशात राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान राबविण्यास सुरुवात केली. ग्रामीण भागातील गरिब, महिला आणि बालकांपर्यंत गुणवत्तापूर्ण, अद्ययावत व परिणामकारक आरोग्य सेवा पुरेशा प्रमाणात पोहचवणे हे या अभियानाचे ध्येय आहे. माता मृत्यु व अर्भक मृत्युचे प्रमाण कमी करणे, एकूण जननदर कमी करणे इत्यादी प्रमुख उद्दिष्ट्ये या अभियानाची आहेत. हे ध्येय आणि उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी या अभियाना अंतर्गत आरोग्याच्या अनेक योजना व कार्यक्रम राबविले जात असून त्यापैकी माता व बाल आरोग्य कार्यक्रमांतर्गत राबविण्यात येत असलेला जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम ही एक महत्वाची कल्याणकारी योजना होय.

योजनेची पार्श्वभूमी:-

भारतात माता व बाल मृत्युंच्या अनेक कारणांपैकी प्रसूतीसाठी दवाखान्यात वेळेवर न पोहचणे हे एक महत्वाचे कारण होय. ग्रामीण व दुर्गम भागात तर रस्ते चांगले नसल्यामुळे किंवा योग्यवेळी वाहनांचे साधन नसल्यामुळे गर्भवती महिला आरोग्यकेंद्रांमध्ये किंवा रुग्णालयांमध्ये प्रसूतीसाठी वेळेवर पोहचू शकत नाही परिणामी वाटेत प्रसूती होणे, प्रसूती संदर्भात गुंतागुंत निर्माण होऊन प्रसंगी माता व बालकाच्या जीवांना धोका निर्माण होऊ शकतो. त्याच बरोबर ग्रामीण भारतात गरिबीचे प्रमाण जास्त असल्यामुळे दवाखान्यात प्रसूतीसाठी जाण्यासाठी वाहन भाडे, दवाखान्यात विविध तपासण्या, औषध उपचार, जेवणाची व्यवस्था इत्यादी बाबीसाठी लागणारा खर्च लक्षात घेऊन बरोच कुटुंबे दवाखान्यात प्रसूती करण्याचे टाळतात. परिणामी घरीच प्रसूती करतात. त्यामुळे माता व बाळ दोघांच्याही जीवाला धोक्याची शक्यता वाढते. या दोन्ही बाजू लक्षात घेऊन भारत सरकारने 1 जुन 2011 पासून संपूर्ण भारतात जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम सुरु केला आहे. या योजने अंतर्गत गरोदर मातेला प्रसूतीसाठी दवाखान्यात नेणे व नवजात बालकाला गरज पडल्यास संदर्भ सेवा देणे व परत दोघांनाही घरी वापस नेण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था उपलब्ध करून दिली जाते.

योजनेचे स्वरूप:-

प्रसूतीसाठी दवाखान्यात येऊ इच्छिणाऱ्या गरोदर मातेसाठी वाहन उपलब्धतेपासून ते दवाखान्यातील विविध तपासण्या, औषध उपचार, इतर आवश्यक उपचार, आहार, संदर्भ सेवा, मोफत स्वरूपात देण्याची तरतूद या योजनेत आहे. तसेच 0 ते 1 वर्षांच्याआतील नवजात बालकांसाठी देखील वाहन व्यवस्था विविध तपासण्या, औषधी आवश्यक उपचार, संदर्भ सेवा मोफत दिल्या जातात. समाजातील सर्वच स्तरातील घटकातील महिला व बालकांना या योजने अंतर्गत मोफत सेवा सुविधांचा लाभ दिला जातो.

योजनेचा उद्देश:-

1. माता मृत्युदराचे प्रमाण कमी करणे.
2. अर्भक मृत्युदराचे प्रमाण कमी करणे.
3. गरोदर माता व नवजात बालक यांना घर ते दवाखाना, दवाखाना ते दवाखाना व परत दवाखाना ते घरी पोहचवण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था उपलब्ध करून देणे.

या योजने अंतर्गत महिलांना दिल्या जाणाऱ्या सेवा सुविधा:-

1. मोफत प्रसूती.
2. मोफत सिझॉरिन
3. मोफत औषधी
4. मोफत उपचार व चिकित्सा
5. दवाखान्यात प्रसूती काळात मोफत जेवन
6. मोफत रक्तपुरवठा
7. घरापासून दवाखान्यापर्यंत मोफत वाहन व्यवस्था
8. संदर्भ दवाखान्यात जाण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था
9. 48 तासांनंतर दवाखान्यातून घरी जाण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था

योजने अंतर्गत बालकांना दिल्या जाणाऱ्या सेवा सुविधा:-

1. मोफत उपचार
2. मोफत औषधी
3. मोफत चिकित्सा
4. मोफत रक्तपुरवठा
5. घरापासून दवाखान्यापर्यंत मोफत वाहन व्यवस्था

6. सर्वोपचारान्यात आणण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था
7. दवाखान्यातून घरी आणण्यासाठी मोफत वाहन व्यवस्था
8. सुविधा सुलभतातून मूकता

जननी शिशु सुरक्षा योजनेची अंमलबजावणी:-

महाराष्ट्राचे राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अंतर्गत जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम हा 7 ऑक्टोबर 2011 रोजी मूळ झाला. राज्यामध्ये प्रथमच आरोग्य केंद्र, ग्रामीण रुग्णालये, उपजिल्हा रुग्णालये जिल्हा रुग्णालये या ठिकाणी 102 हा टोल फ्री मदत केंद्र मूळ करण्यात आले वसून 2014 पासून ही सेवा उपलब्ध आहे. 102 या टोल फ्री दुरुवनी क्रमांकास फोन केल्यास गरजूंना त्वरीत मोफत वाहन उपलब्ध करून दिल्या जाते. या योजने अंतर्गत रेफरल ट्रान्स्पोर्ट हा कार्यक्रम जिल्हा स्तरावर जिल्हा शल्य चिकित्सक तसेच जिल्हा परिषदेचा आरोग्य विभाग यांच्या मार्फत तसेच राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियाना अंतर्गत यंत्रणेची मदत घेऊन राबविण्यात येतो. प्रत्येक प्रथमच आरोग्य केंद्रामध्ये अंमलबजावणी उपलब्ध असून परतीच्या प्रवासासाठी वाहन सेवा 102 या टोल फ्री क्रमांकावर पूर्णपणे मोफत उपलब्ध करून दिल्या जाते. प्रत्येक जिल्ह्यात एक संपर्क कक्ष कार्यान्वित करण्यात आला असून त्यामध्ये 24 तास एक व्यक्ती ही सेवा देण्यासाठी उपलब्ध करून दिल्या जाते. शासकीय रुग्णालयातील रुग्णवाहिका GPRS या सिस्टीमद्वारे अद्ययावत करण्यात आली आहे. त्यामुळे रुग्णवाहिका गरजू रुग्णांना त्वरीत उपलब्ध करून देणे शक्य होत आहे. महाराष्ट्रातील या योजनेची फलनिष्पत्ती पुढील कोष्टकातून दिसून येते.

कोष्टक क्र. 1**जननी शिशु सुरक्षा योजना अंतर्गत संदर्भ सेवेची (Referral Transport) कार्यनिष्पत्ती**

गरांदर माता						
वर्ष	संस्थात्मक प्रसुती	घर ते दवाखाना	%	दवाखाना ते दवाखाना	दवाखाना ते घर	%
2011-12	186352	38522	21	28603	68178	37
2012-13	462830	171080	37	103758	342042	74
2013-14	507528	312979	62	118361	437440	86
2014-15	614211	458028	75	128625	544096	89
2015-16	589430	442283	75	141232	564104	96
2016-17	598992	459010	76	152118	575340	96

स्त्रोत: महाराष्ट्र राज्य आरोग्य सोसायटी, मुंबई

वरील कोष्टकावरून प्रसुतीसाठी गरांदर मातेला दवाखान्यात आणण्याचे प्रमाण 2011-12 या वर्षी 21 टक्के इतके होते. ज्यात 2013-14 मध्ये वाढ होऊन 62 टक्के इतके झाले असून 2016-17 या वर्षी हेच प्रमाण 76 टक्के इतके झाले आहे. म्हणजे 2011-12 च्या तुलनेत 2016-17 या वर्षी या सेवेचे प्रमाण चार पटीत वाढलेले आहे. त्याच प्रमाणे दवाखान्यातून मातेला निवासस्थानी सोडण्याचे प्रमाण 2011-12 साली 37 टक्के इतके होते ज्यात वाढ होऊन वर्ष 2016-17 मध्ये हेच प्रमाण 96 टक्के इतके झाले. वर्ष 2011-12 च्या तुलनेत वर्ष 2016-17 मध्ये या सेवेच्या प्रमाणात अडीच पट वाढ झाल्याचे दिसून येते.

कोष्टक क्र. 2**जननी शिशु सुरक्षा योजना अंतर्गत रुग्णवाहिका सेवेची कार्यनिष्पत्ती**

आजारी नवजात बाळ (0 ते 1 वर्ष)						
वर्ष	संस्थात्मक प्रसुती	घर ते दवाखाना	%	दवाखाना ते दवाखाना	दवाखाना ते घर	%
2011-12	19613	1342	7	3132	7980	41
2012-13	35354	5780	16	11479	16901	48
2013-14	44097	14362	33	13054	26512	60
2014-15	59825	24315	41	13588	38056	64
2015-16	73768	37760	51	17366	60052	81
2016-17	75200	39809	53	19015	62015	82

स्त्रोत: महाराष्ट्र राज्य आरोग्य सोसायटी, मुंबई

वरील तक्त्यानुसार नवजात आजारी बालकांना घर ते दवाखाना आणण्याचे प्रमाण 7 टक्के इतके होते ज्यात वाढ होऊन 2016-17 मध्ये हेच प्रमाण 53 टक्के इतके झाले. ही वाढ वर्ष 2011-12 च्या तुलनेत आठ पट झाल्याचे दिसून येते. तसेच दवाखान्यातून घरी नवजात बालकांना पोहचवण्याचे प्रमाण हे 2011-12 साली 41 टक्के इतके होते ज्यात वर्ष 2016-17 मध्ये दूपट वाढ होऊन ते 82 टक्के इतके झाल्याचे दिसते.

वरील सर्व आकडेवारीवरून या योजनेची महाराष्ट्रातील प्रगती अधिक समाधानकारक असल्याचे दिसून येत आहे. संदर्भ सेवेमुळे व मोफत टोल फ्री वाहनामुळे ग्रामीण भागातील अनेक गरांदर माता व बालकांचे प्राण वाचलेले आहेत हे या योजनेच्या प्रगतीवरून दिसून येते. योजनेतील दोष आणि उणीवा:-

या योजनेचे उद्देश आणि भ्येय पाहता ग्रामीण भागातील गरिब गरोदर माता व बालकांना ही योजना एक प्रकारची सविधनी असून वेळेवर वाहन व्यवस्था होत असल्याने गरजूंना सार्वजनिक आरोग्य सेवांचा लाभ घेणे त्यांना शक्य होत आहे. परंतु अनेक जणाने विचार करता या योजनेत असलेल्या उणीवा हे या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीतील अडथळे ठरत आहेत. या योजने अंतर्गत 102 क्रमांकासाठी प्राथमिक आरोग्य केंद्रांना दिल्या गेलेल्या अम्बुलन्स या आजघडीला फार जुन्या झालेल्या असून ग्रामीण भागातील रस्त्यांची अवस्था आणि रुग्णवाहिकांची दुरावस्था ही सारखीच आहे. शिवाय एका प्राथमिक आरोग्य केंद्रा अंतर्गत येणाऱ्या सुमारे 40000 लोकसंख्येसाठी केवळ एकच रुग्णवाहिका उपलब्ध करून दिली असून त्या एकाच रुग्णवाहिकेवर रुग्णांच्या ने-आण शिवाय इतर लसीकरण, औषधी वाहतुक, आरोग्य अधिकाऱ्यांचे दौरे, बैठका, जनजागृतीविषयक कार्यक्रम अशा सर्व प्रकारच्या कामाचा भार असल्यामुळे गरजूंना आपतकालीन परिस्थितीही ही रुग्णवाहिका वेळेवर उपलब्ध होत नाही. एवढेच नाही तर अत्यंत महत्त्वाची असलेली 24x7 ही सेवा केवळ एकाच वाहनचालकावर चालत असल्यामुळे 102 टोल फ्री क्रमांकाचे फोन कॉल्स अनेकदा ड्रॉप होताना दिसून येतात.

निष्कर्ष:-

सदरील जननी शिशु सुरक्षा कार्यक्रम या योजनेची होत असलेल्या अंमलबजावणीमुळे माता मृत्यु व अभंक मृत्युच्या प्रमाणात सुधारणा होऊन संस्थात्मक प्रसुतीसाठी सार्वजनिक आरोग्य सुविधांच्या लाभ घेण्याच्या प्रमाणात वाढ करण्यामध्ये ही योजना महत्त्वाची भूमिका बजावताना दिसते. या कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून देत असलेल्या मोफत वाहन व्यवस्थेमुळे राज्यामध्ये संस्थात्मक प्रसुतीच्या प्रमाणात वाढ झाली असून माता मृत्यु व अभंक मृत्युच्या प्रमाणात घट झाल्याचे दिसून येते. त्यामुळे प्रसुतीसाठी गरोदर महिला व नवजात बालक यांना 24x7 मोफत वाहन व्यवस्था प्रभावीपणे उपलब्ध करून देणे ही काळाची गरज आहे.

शिफारशी:-

1. या योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी सर्व प्राथमिक आरोग्य केंद्रांना किमान दोन नवीन रुग्णवाहिका उपलब्ध करून द्याव्यात.
2. रुग्णवाहिकेस पर्यायी वाहनचालक उपलब्ध होण्यासाठी किमान दोन वाहन चालकांची नेमणुक करावी.

संदर्भ:-

1. चौडके आमोल, मानव संसाधन विकास, युनिक अँकडमी पुणे, 2012
2. हाके गणेश, मानव संसाधन व्यवस्थापन, सिनर्जी स्टडी पॉईंट पुणे,
3. www.nrhm.gov.in
4. www.maha-arogy.gov.in

Dr. Anil Chidrawar
I/C Principal
A.V. Education Society's
Degloor College, Degloor Dist. Nanded